

NR. 2 JUNI 2025,
33. ÅRGANG

Museumsglimt

Medlemsblad for Lillehammer Museums Venner

Arbeidsfolket på Maihaugen tar en liten pause i slåttonna ved skigarden med Skjåktunet i bakgrunnen, som blant annet består av Lykrestua og Hjeltarstua – to av de første husene Anders Sandvig kjøpte.

Medlemskap i venneforeningen 2025

Når du kjøper årskort til museene på Lillehammer, kan du bli medlem i Lillehammer museenes venneforening (LMV) uten ekstra kostnad. Du får alle årskortfordelene, pluss våre ekstra medlemsfordeler!

Årskortet gir deg fri inngang til:

- Maihaugen
- Lillehammer Kunstmuseum
- Sigrid Undsets hjem Bjerkebæk
- Bjørnsons hjem Aulestad
- Norges Olympiske Museum
- Norges Postmuseum
- Julemarked, sankthansfeiring, familiedager, utstillingsåpninger og omvisninger å museene
- 10 % rabatt i museumsbutikkene (gjelder ikke bøker, frimerker og kommisjonsvarer)
- Fri inngang for én person til
  - o Munchmuseet
  - o Norsk Folkemuseum
  - o Sverresborg
  - o Jamtli Museum
  - o Kulturen i Lund
  - o Gamla Linköping
  - o Skansen
  - o Nordiska Museet
  - o Den Gamle By.

Som medlem av venneforeningen får du i tillegg:

- Tilbud om spesialomvisninger, foredrag og andre arrangementer eksklusivt for medlemmer
- Tilbud om årlig tur med venneforeningen til interessante steder
- Medlemsbladet Museumsglimt i posten tre ganger i året
- Mulighet til å delta i frivillig arbeid
- 20 % hos Ticketmaster på alle Riksteatrets forestillinger på Maihaugen. (LMvenn)

Priser på årskort i 2025

Familie* ..... kr 1260,-
Voksen..... kr 795,-
Ungdom 16-25 år/ student..... kr 315,-

* To voksne med barn/unge t.o.m. 25 år

OBS: Årskortet gjelder et år fra den datoen du kjøpte det, og må fornyes ved utløpt dato.

Oppdater dine opplysninger

Du kan selv logge deg inn i medlemsregisteret og oppdatere adresse, navn, telefon og e-postadresse. Du kan også skrive ut medlemskort.

Mer informasjon finner du på
lillehammermuseum.no/venneforeningen

LILLEHAMMER MUSEUMS VENNER

Maihaugvn. 1, 2609 Lillehammer

Informasjon 6128 8900

E-post: venner@lillehammermuseum.no

Redaktør: Tore Feiring
Grafisk produksjon: Dialecta
Forsidefoto: Jørgen Skaug

Innhold

Lillehammer Museums vennetur 2025	3
Leder	4
Med øre for kunsten og hjerte for barna	6
I sommer blir det igjen husmannsliv på Stykkebakken	8
Maihaugens vugge sto i Jernbanegata	12
Sankthanskveld med Sør- og Nord-Fron kommuner	16
Besøk husene fra Sandvigs hage	18
Med årskort i hånda er museene som en gratis opplevelsespark	20
Arbeidshestens rolle i norsk jord- og skogbruk løftes opp	24
Fuglemorgen på Maihaugen for 32 morgenfugler	26
Sigrid Undset hadde bunad fra Gausdal. Nå er den ekstra aktuell	28
Å krysse grenser - Flyktningene forteller har blitt utstilling	31

Foto: Tone Iren Eggen Tømte/Maihaugen

BARNAS SOMMERDAG

Barnas sommerdag blir i år 24. august.

Denne dagen er et samarbeidsarrangement mellom Venneforeningen og Maihaugen. Komiteen er nå godt i gang med å kontakte aktuelle samarbeidspartnere, og de fleste som har svart så langt ønsker å delta også i år også. For mange lag og foreninger er sommerdagen en viktig arena for å komme i kontakt med potensielle nye medlemmer. Mye av det som skjer på Barnas Sommerdag er aktiviteter man er godt kjent med fra før. Men det jobbes også med noen nye og spennende aktiviteter, men ifølge sommerdagsgeneral Rune Prøven og komiteen er det litt for tidlig å avsløre disse.

6. september: Lillehammer Museums vennetur 2025

Etter mange år med Petter Evensen ved roret har nå Lillehammer Museums sin Vennetur fått nye kapteiner. Anne Grete Skurdal og Trond Carlson har tatt på seg dette vervet, de gleder seg til å ta fatt, og har allerede årets tur klar.

Tekst: Tore Feiring

– Denne gangen går venneturen til Lom og Diktardågå 6. september. I år markerer vi at det er 200 år siden den første organiserte utvandringen fra Norge til Amerika, og dette blir hovedtema for turen., sier de og presenterer følgende program:

08.00: Avreise med buss fra Skysstasjonen med HKB- turbuss

– På turen til Lom vil tidligere konservator Kåre Hosar guide oss oppover Gudbrandsdalen. Det vil bli servert kaffe og biteti på bussen, lover turkomiteen og legger til; - Vel framme i Lom deltar vi på to foredrag på Diktardågå. Diktardagar 2025 markerer 200-årsjubileet med hovedvekt på de som utvandret fra bygdene våre.

11.20–11.45: Hans P Hosar: Bygdene dei reiste frå

12.00–12.40: Terje Joranger: Utvandringa frå Norge Bildeutstilling fra Lom og Skjåk i Utgard

13.15–14.15: Lunsj. Lunsjservering vil være på Fjellmuseet med sandwich fra Bakeriet i Lom. Fjellmuseet serverer te og kaffe.

14.15: Omvisning i Fjellmuseet

15.15: Lom stavkirke, Kåre Hosar forteller.

16.00: Avreise Lillehammer

Pris per deltager: Kr. 800,-. Invitasjon kommer på e-post. Første mann til mølla!

VENNETUR: Anne Grete Skurdal og Trond Carlson er ansvarlige for årets vennetur og nye medlemmer av LMVs styre.

UTVANDRING: Illustrasjon hentet fra boken «Norge fremstillet i Tegninger» av Asbjørnsen, P.Chr. og utgitt av Chr. Tønsberg (no, 1848)

STAVKIRKE: En tur til Lom Stavkirke sammen med Kåre Hosar er en av postene i programmet.

Leder: Tore Feiring

For mosjon, for aktiviteter og for rekreasjon

Tekst: Tore Feiring | Foto: Jørgen Skaug

Helt tilfeldigvis og uten forbindelse med hverandre, kom jeg i snakk med tre par småbarnsforeldre noen dager rundt 17. mai. Uten at disse visste om min rolle i LMV eller bladet du nå holder i hånden, ble det snakk om Maihaugen. Alle tre parene er det vi som nærmer oss godt voksen alderen vil kalle unge. Til min glede og overraskelse skrøt de uhemmet av hva museet hadde å tilby. Først og fremst av uteområdene og hvor åpne og tilgjengelige de var for byens befolkning. Disse foreldrene brukte Maihaugen flittig til rekreasjon og tur med barna, til fysisk aktivitet som jogging, som spaserter og som myldreområde. – Barna har store områder å utfolde seg på, de har vann, enger og dyr. Vi kan hvile oss på benker og bord, vi kan sitte på gresset, vi kan rett og slett få opplevelsen av at vi er langt ute i skogen her midt i byen. Det var rett og slett ikke måte på hvor fornøyde disse unge voksne var.

Sant er det også, til stor glede for mange av byens innbyggere blir Maihaugen benyttet til mosjon, aktiviteter og ikke minst rekreasjon også utenfor museets åpningstider. I forrige nummer av Museumsglimt skrev vi om Maihaugløpet, som første uken i mai ble arrangert for 42. gang. – Rammen rundt årets Maihaugenløp ble bare helt fantastisk, sa Finn Olsen, som har vært primus motor for Sjørdalskarusellen siden starten for 44 år siden. – Her er det fine stier i

et variert og kupert terreng i et herlig kulturlandskap, og med flotte kulisser bak hvert hushjørne, kan vi sitere han på. Løpet samlet hele 539 deltakere, det nest høyeste i løpets 42-årige historie. Med familie, supportere og idrettsinteresserte tilskuere ellers var nok nærmere tusen personer samlet på Maihaugen denne maikvelden.

Fotografen Jørgen Skaug fanget en nærmest magisk situasjon under løpet med sitt bilde av fire deltakere da de passerte Søndre Tjern med speiling i vannet, og med Vingnes og Reistadbakkene i det fjerne. Det sier mye om Maihaugen og hvor flott område dette er, undertegnede har ingen problem med å forstå disse unge foreldrene og deres glede over å fritt kunne bruke dette til barnas beste. Her ligger muligens noe av nøkkelen til at det er forsvinnende lite hærverk, i de fleste sinn er dette rett og slett en fredet plass, alle har gode minner fra og om Maihaugen.

Med øre for kunsten og hjerte for barna

Tirsdag morgen, før Lillehammer kunstmuseum åpner dørene for allmenheten, sitter en forventningsfull gjeng fra barnehagene Askeladden og Hammermo og lytter til Lene Solberg som straks skal ta dem med på en reise hvor de ikke bare skal se på, men også høre og føle kunsten.

Tekst og foto: Ane Nustad

FORNØYD: Når Olai blir spurt om inspirasjonen til sitt hus så peker han fornøyd på kompisen Edvald som maler på staffeliet et par plasser bortenfor. – Jeg synes huset hans er fint så jeg vil male sånn også.

Konseptet heter «Med øre for kunsten» og er et samarbeidsprosjekt mellom folkesangeren Camilla Granlien og museumspedagog Lene Solberg ved Lillehammer Kunstmuseum. Det er en musikalsk omvisning for de eldste barna i barnehagen, som tar sikte på å engasjere barna i kunsten ved å bruke hele sanseinntrykket; via sang, lydeffekter, fortellinger og rekvisitter som barna kan ta og føle på. Prosjektet ble påbegynt i fjor og fikk svært gode tilbakemeldinger, slik at de også i år har fått bevilget midler fra Sparebankstiftelsen så flere får muligheten til å delta.

Lene og Camilla har jobbet inngående med omvisningen for å lage en opplevelse som vil gi mersmak hos de aller yngste og la de ha et lekent forhold til kunsten.

– Alt går så fort nå for tiden, vi må gi barna muligheten til å være nysgjerrige og dvele ved et bilde, sier Lene.
– Det er viktig å senke tempoet og la de drømme.

Når omvisningen starter forvandles barna til en flokk med lam som ledes av Lene, den kloke og vennlige «bjellesøya». Vi hører sang fra lenge inne i museet, det er Camillas vakre stemme som lokker, og den klinger magisk i rommets akustikk. Idet barna kommer frem til henne blir de møtt av bilder som hun inviterer dem til å utforske. Ved hjelp av lyd, sang og fortelling oppfordrer Lene og Camilla barna til å tolke bildene og lage sine egne fortellinger.

Vi reiser fra dal til sæter, inn i trollskogen, ut på fisketur og blir kjent med to jenter som har forsovet seg til fjøsstellet. Omvisningen er nøye

FOR BARN: Med øre for kunsten er et samarbeidsprosjekt mellom folkesangeren Camilla Granlien og museums-
pedagog Lene Solberg ved Lillehammer
Kunstmuseum.

IVRIGE: Amalie (til venstre) og Alma (til høyre) jobbet ivrig og lenge med sine bilder. De synes omvisningen var gøy, og det aller beste var å få male etterpå.

utarbeidet og planlagt, bildene blir gitt liv gjennom fortelling og sang. Camilla bruker både kjente barnesanger som de fleste kan, og flere, for nåtiden, mindre kjente viser fra den tradisjonelle folkemusikken. Barna synger med til både kjent og ukjent, og lytter til alt av lyder. Når undertegnede forsøker å hoste uten å forstyrre omvisningen får det reaksjoner: – Jeg hører voffelyder! er det ei jente som bryter ut. – Ja, det er en hund som bjeffer, stemmer en annen i. Sansene er påskrudd og de får med seg alt som skjer.

Etter omvisningen er det tid for mat, før barna avslutter eventyret i Kunstmuseets verksted. Staffeliene er stilt opp på rekke og rad og maling og pensler lagt frem, to av fargene er valgt for dem, én farge får de velge selv. Barna får i oppdrag å male et hus, og kun et hus.
– Vi gir dem en konkret oppgave som de klarer å løse, forklarer Lene. – Det er sånn at når vi har gode rammer er det lettere å være kreativ.

Lene er tidligere lærer, men har jobbet på museet de siste 12 årene. – Jeg jobber nok aldri i skolen igjen, jeg har funnet drømmejobben, forteller hun, med et glimt i øyet. – Det mest givende med jobben er å få møte barn og engasjere de i kunsten og få de med på å skape. Så teori-

tung som skolen er blitt nå er det ekstra viktig at barna får bruke hendene.

Og det er tydelig at det faller i smak. Barna gir seg ivrig i med å male og skape sin egen tolkning av et hus. Elias synes det aller viktigste er vinduene og maler 14 stykker før resten av huset tar form, mens Emma konsentrerer seg dypt om å få alt helt slik hun vil ha det, og synes det er gøy å få male.

Alma og Amalie forteller at de hørte et trolldyr under omvisningen og synes det var fint å få se på bildene i museet før de maler et selv.

Litt etter litt blir bildene ferdige og barna får tid til å leke og bli kjent med hverandre. I tillegg til å skape engasjement for kunst og kreativitet ønsker Lene og Camilla å gi barn fra ulike barnehager en arena å møte hverandre og bli kjent før de starter på samme skole.

«Med øre for kunsten» er en unik opplevelse for barna, den åpner dørene til en verden hvor kreativitet, undring og nysgjerrighet står i sentrum. De lærer at kunst trenger ikke bare være noe vi ser på, men noe vi lever med, føler på og skaper sammen.

KONKRET: – Barna får en konkret oppgave å løse, sier museums-
pedagog Lene Solberg.

KJENTE OG UKJENTE: Camilla Granlien bruker både kjente og ukjente barnesanger i sin formidling.

I sommer blir det igjen husmannsliv på Stykkebakken

Hvordan var livet for en husmann på en husmannsplass som Stykkebakken? I sommer vil Stykkebakken være bemannet med husmenn, som vil fortelle historier om dagligliv og arbeidsoppgaver på husmannsplassen på slutten av 1800-tallet, men også om amerikafarere og livet som arbeider på storgården i bygda.

Av Jørgen Skaug

Stykkebakken på Maihaugen sommeren 2025. Foto Jørgen Skaug.

Fra kammeret i Stykkebakken, husmannsplassens eneste soverom, med døråpningen inn i stua. Foto Camilla Damgård/Maihaugen

Arbeidet med å få reist en husmannsplass på Maihaugen

Husmannsvesenet har vært en vesentlig del av Gudbrandsdalens kulturhistorie. På midten av 1980-tallet var de Sandvigske Samlinger på utkikk etter en egnet husmannsplass som kunne flyttes til Maihaugen for å utfylle museets eksisterende bygninger og formidlingsområder. Museet rettet fort sin oppmerksomhet mot Stykkebakken, en husmannsplass under garden Nedre Bø i Vestre Gausdal. Plassen var ubebodd da Maihaugen kjøpte den i 1985, som da bestod av tre hus – et våningshus med to rom, en todelt låve og en utedo. Bare muren stod igjen av fjøset. Eierne av naboplassen Bergli hadde et tilvarende fjøs, både i type og størrelse, som de ga til Maihaugen. Dermed ble husmannsplassen komplett. Innredningen i Stykkebakken på Maihaugen er gjenskapt slik den var hos den siste brukeren, Asmund Bakken, som døde i 1985.

Siste gang stua på Stykkebakken var åpen for omvisning på Maihaugen var Sankt Hans kvelden 2018, da Gausdal kommune hadde ansvaret for det kulturelle programmet. Da var det gausdølen Harald Ove Foss som var husmann på Stykkebakken. I hele sommer vil det igjen være husmenn i stua på Stykkebakken. Foto Jørgen Skaug.

Husmannsvesenet

På 1800-tallet fikk en familie ofte 8–12 unger. Den store veksten i befolkningen på den tiden skapte en sterk økning i tallet på husmenn. En stor gard kunne ofte ha flere husmannsplasser. Husmannen leide jorda og et lite jordstykke rundt. Husmannsvesenet var på en måte å løse overbefolkningsproblemet i det gamle bondesamfunnet. Når garden ikke kunne deles på flere, var det en løsning at eldre søsken fikk seg en husmannsplass. Her kunne de livberge seg og samtidig ha et sted å bo. Det betydde ofte trange kår, og at de i en del av tiden måtte arbeide på hovedbruket, som en «leie» for

husmannsbruket. Disse betingelsen ble oftest nedskrevet i en Husmannskontrakt, som kunne være svært strenge. Husmannen og hans familie var helt undergitt eierens vurderinger og sosialt sinnelag. I husmannskontrakten for Stykkebakken fra 1886 skulle husmannen bl.a. svare 24 dagers arbeid i slåttonna, høste tre mål åker i skuronna og betale fem kroner i kontanter. Husmannen og hans familie skulle ellers arbeide hos husbonden så snart de hadde anledning for en daglønn som var vanlig i området.

Husmannsvesenet utviklet seg til et stort urettferdig økonomisk og sosialt system. Fattigdom, sult og nød ble ofte takken for husmannens slit. Vilkåra for husmannsfolka var mange steder slik at de heller emigrerte til Amerika for å prøve lykken der. I tiden 1865–1915 utvandret over 25 000 Gudbrandsdøler til Amerika, herav 4672 gausdøler, mange fra fattigslige kår på husmannsplassene i bygda. Tre av barna i Stykkebakken var blant de som utvandra rett etter hundreårsskiftet.

Husmannsvesenet gikk tilbake mot slutten av 1800-tallet og var i hovedsak avviklet på 1920-tallet. Årsaken til dette var industrialisering, og utvandringen til Amerika, og at flere fikk mulighet til å kjøpe plassen og bli småbrukere. I 1928 fikk husmennene lovfestet rett til å innløse sine husmannsplasser.

Bygningene på Stykkebakken

Stua på ca. 35 kvm er oppført midt på 1800-tallet, har kjøkken med kjellerlem ned til potetkjeller og kammer som soverom. I mellomkrigstiden leide skogsarbeidere loftet over kjøkkenet, med adkomst fra kammeret.

Låven er bygget i laftet tømmer med flistak, og under låven var det plass til redskaper, gjerdestaur og trematerialer. Fjøset er også laftet, har torvtak og rommer en ku, et par geiter og noen sauer. Dyrene fikk vann fra en nærliggende bekk. Det var egen do, en liten toseter.

Hvem bodde på Stykkebakken?

Opp gjennom 1800-tallet var det flere husmenn som bodde i Stykkebakken, til tøffe husmannskontrakter med husbonden på garden Nedre Bø, som også hadde flere husmannsplasser i Bødal, Vestre Gausdal. Benedikte Bakken (1861–1943) og hennes yngste sønn, Asmund (1902–1985) var de siste beboerne i Stykkebakken.

Benedikte hadde en krevende og vanskelig oppvekst. Hun var et uekte barn av mor Berthe Olsdatter f. 1830 og Kristian Eriksen f. 1809, en gift husmann som far. I oppveksten bodde Benedikte sammen med sin mor, og under folketellingen 1875 var de registrert som boende på husmannsbruket Snippen i Vestre Gausdal.

I voksen alder fikk Benedikte fem barn med fire forskjellige fedre; Birgitte f. 1882, Martin f. 1886, Inga f. 1890, Karen f. 1895 og Asmund f. 1902. Benedikte var alenemor i store deler av livet, og livnærte familien med baking, vask og annet arbeid. Gjennom livet bodde hun på forskjellige plasser i Bødal (bl.a. Snippen, Øverste, Trasrud og Stykkebakken).

I 1890 ble Benedikte gift med enkemannen Lars Johansen f. 1820, som var far til barna Birgitte og Inga. Lars døde imidlertid seks år senere,

Benedikte Bakkens tre eldste barn dro til Amerika rett etter århundreskiftet, fra venstre Inga f. 1890, Martin f. 1886 og Birgitte f. 1882.

Benedikte bodde i husmannsbruket Stykkebakken i Bødal fra 1902 til hun døde i 1943. Her se vi henne utenfor hjemmet sitt i 1930-årene med Bødals-bygda i bakgrunnen.

76 år gammel. Benedikte giftet seg i 1902 på nytt igjen med Johannes Olsen Ringen (1870–1921), som ble far til sønnen Asmund. Johannes døde i 1921, bare 51 år gammel, og Benedikte ble på nytt enke.

Utvandret til Amerika

Som mange andre Gausdøler på den tiden dro de tre eldste barna til Benedikte (Birgitte, Martin og Inga) til Amerika rett etter århundreskiftet. Hjem til Stykkebakken kom det både brev, bilder, penger og pakker. Disse brevene er viktig dokumentasjon om forholdene på Stykkebakken over tid, bl.a. om sykdom, arbeidsløshet, kjøp av komfyr og radio. Yngstedattera Inga kom også hjem igjen en tur i 1912. Hun holdt kontakten med hjemplassen fram til 1958, da hun ble syk. Gjennom henne hadde yngstebroren Asmund, som fortsatt bodde på Stykkebakken, kontakt med sine øvrige halvsøsken i Amerika. Den eldre halvbroren Martin kom i 1976 hjem igjen til Norge fra Amerika, 90 år gammel. Etter 73 år i Amerika hadde Martin glemt sitt morsmål, men ved hjelp av naboer fikk Asmund og Martin hjelp til å snakke sammen. Det ble et minnerikt møte for dem alle. Takkebrevet etter dette Norgesoppholdet forteller om en barndom i slit og savn, og om takknemmelighet for et langt liv.

Yngstedattera Karen arbeidet som hushjelp flere steder i området, bl.a. Hindklev i Fåberg, før hun døde av tuberkulose i 1922, bare 26 år gammel.

Den siste husmannen på Stykkebakken

Benedikte ble enke i 1921, da mannen Johannes døde bare 51 år gammel. Yngstegutten Asmund ble boende på Stykkebakken hele livet og var arbeidskar på Nedre Bø. Asmund fikk poliomyelitt i ung alder. Som følge av dette ble han svært låghalt, som førte til at Asmund aldri ble full arbeidskar. Da mor hans Benedikte ble hjelpeløs og delvis sengeliggende i syv år etter et hjerneslag, var det Asmund som stelte henne til hun døde i 1943. Han kunne ikke gå fra henne og derfor kunne han heller ikke dra på noe arbeid hjemmefra. Asmund bodde hele livet sitt på Stykkebakken til han døde 3. juni 1985, 83 år gammel. Benedikte fikk ikke noen barnebarn, dermed døde hele denne slekta ut med Asmund i 1985.

I sommer vil Stykkebakken være bemannet med husmenn, som forteller historier om dagligliv og arbeidsoppgaver på husmannsplassen, men også om amerikafarere og livet som arbeider på storgården i bygda. Her vil vi bli bedre kjent med menneskene som bodde der – en beretning om mye strev og stor nøysomhet, og om menneskelig nærhet og varme.

Kilder

- Maihaugen: Veileder til de Sandvigske Samlinger, Anders Ole Hauglid 1994
- Maihaugen; En historisk bildebok, Kirsti Krekling 2001
- Mellom fjorder og fjell 1991; Stykkebakken – en husmannsplass på Maihaugen, Tord Buggeland

Asmund Bakken bodde hele livet på Stykkebakken til han døde i 1985. Her koser han seg med pipa ca. 1980.

STRATEGISK: – Sandvik var genial, sier Kjell Marius Mathisen. Da jernbanen åpnet i 1894, hadde Sandvig allerede posisjonert seg her. Det var en strategisk tomt å kjøpe. Han var tydelig rettet mot publikum og turister fra første stund. (Foto: Bjørg Owren)

Maihaugens vugge sto i Jernbanegata

Hvordan blir det nye kvartalet rundt Skysstasjonen? Og hva skal «barnet» hete? Det vil bare tiden vise. Men, mens diskusjonene om dette går i åpne og mindre åpne rom, er det et privilegium å kikke bakover i historien. For området ved stasjonen har skiftet ansikt før. Og det på en måte som for all tid har satt Lillehammer på kartet. Det var nemlig her Maihaugens vugge sto. Her satte Anders Sandvig opp de første husene han samlet, fikk en begeistret presse til å skrive om den unike samlingen og åpnet den for turister fra inn- og utland.

Tekst: Bjørg Owren

– Jeg tror inngangen til anlegget var omtrent her! Kjell Marius Mathisen, avdelingsleder for kulturhistorisk avdeling i Lillehammermuseumene balanserer på en murkant nederst i Jernbanegata og peker i retning Hammartun skole. Rundt oss er det biler, busser og asfalt, og midt i det hele jakter vi på spor etter Maihaugens vugge – plassen der eventyret som skulle bli Lillehammers store turistmagnet startet.

Ingen spor

Det er ingen synlige spor etter dette her i dag, så vi orienterer oss etter gamle kart og bilder.

– Jeg tror tomta besto av hele trekanten på sørsiden av Jernbanegata, fra Dølaheimen og ned til taxiholdeplassen, sier Kjell Marius og skuer utover.

Fra gamle bilder kjenner vi igjen dagens gateløp med fortau og kantstein. Ellers er alt forandret, det er tross alt 130 år siden Sandvig kjøpte tomt her nede. Området ble betraktet som «utkanten av byen» og var et lite attraktivt strøk. Han skriver i sine memoarer at gaten mest lignet en gårdsvei da han kjøpte.

Plass til familie, kontor og samling

Litt historie: Vi er tilbake i 1893, året før jernbanen kommer til byen. Sandvig driver tannlegepraksis i leide lokaler i Storgaten. Han har kjøpt tomt og bygger nytt hus. Familien trenger større plass, det samme gjør tannlegepraksisen og ikke minst alle de gamle gjenstandene han har rukket å samle. Det skal visstnok være bortimot et tusen!

I løpet av kort tid kommer det opp et relativt stort hus i dragestil på tomten. Nå gleder han seg til større plass, og å innrede det nye huset med sine skatter. (ups... kanskje ikke rettferdig å skrive bare «han», for vi må smette inn at hans kone Anna delte interessen for det gamle.) Men så ble det ikke som han hadde tenkt. I memoarene sine forteller han om skuffelsen over å oppdage hvor vanskelig det er å blande nytt og gammelt og få det fint.

TRE MÅL: Her sto Maihaugens vugge. Kjell Marius Mathisen peker ut over Sandvigs tomt. Den var på tre mål, hele trekanten fra Dølaheimen og ned til taxiholdeplassen. Her bygget han et stort bolighus i dragestil og anla et museumsanlegg med seks hus. (Foto: BjørgOwren)

KJENT GATE: Byen er forandret, men vi kjenner igjen Jernbanegata med fortau og kantstein. Huset til Sandvig sees til høyre. I Narvesenkiosken på perrongen kan vi lese: «Dagens aviser fra Kristiania er ankommet» (Foto: Maihaugen/DigitaltMuseum)

– Kanskje dette var noe av årsaken til at han begynte å samle på gamle hus? Vi undres. For allerede samme år som de flytter inn i nyhuset, kjøper han Lykrestua i og får den transportert fra Vågå til Lillehammer.

Stuer og kirke i hagen

– Den må delvis ha ligget inne på gamle Dølaheimen. Vi er tilbake i 2025 og kikker oss rundt, og forsøker å forestille oss hvordan det så ut her på Sandvigs tid, mens Kjell Marius forteller videre. – Sandvig får stua fort opp og innreder den. Allerede året etter åpnes den for publikum.

Deretter skjer det mye på kort tid, i løpet av noen år fylles hagen av gamle hus: En årestue fra Vågå blir hus nummer to i 1895. To år senere kroner han anlegget med fiskarkapellet fra

BRANNFARLIG: Husene sto skummelt tett. Tenk om det brøt ut brann! Den tanken fikk Sandvig til å selge. Bildet er fra St. Hans Aften 1902. 1200 mennesker deltok i feiringen. Det sies at inntektene ble ganske betydelige. De gikk til å flytte samlingen til Maihaugen. (Foto: Maihaugen/DigitaltMuseum)

Fåberg. Men det stopper ikke der: I 1900 består tunet i tillegg av Hjeltarstua fra Skjåk, Myttingstua fra Ringeby. Så må han ha stabbur. Det får han tak i på Dagsgård i Skjåk. Det har to etasjer og svalgang på tre sider – akkurat slik han hadde annonsert.

– Sandvig visste hva han var ute etter. Han hadde gode kontakter som holdt han informert om mulige objekter, samtidig som han fikk satt opp plakater med «bestillinger» før han dro opp gjennom dalen på sin årlige tur som tannlege.

– Etter hvert bestod anlegget av seks hus. Lykrestua og kapellet lå ved inngangen, mens Myttingstua og Hjeltarstua lå lenger inn i hagen.

Strategisk og framtidsrettet

Dagens sjef for de gamle husene, peker og forteller. Vi ser for oss hvordan anlegget vokste fram og etter hvert ga byen ny profil. Han mener vi må kunne si at Anders Sandvig var genial.

– Da jernbanen åpnet i 1894, hadde han allerede posisjonert seg her. Det var en strategisk tomt å kjøpe. Han var lur, og visste hva han gjorde. Han var tydelig rettet mot publikum og turister, sier Mathisen.

På den tiden var Lillehammer en by der det skjedde lite. Og avisene begynte å skrive begeistret om at byen nå hadde fått en attraksjon som var verdt et besøk. Jernbanen gikk foreløpig bare til Tretten og Lillehammer var reisemålet for mange. På vei opp i byen var det lett å legge merke til anlegget. Utenfor porten sto en plakat og kunngjorde: «Tannlæge Sandvigs samlinger. Aabne hver Dag fra kl. 9 form. Til 8. aften. Entre til alle stuene 25 øre.»

De første sju månedene tok de imot 1200 besøkende. Sommeren 1900, var besøkstallet doblet. Nærmere halvparten kom fra Kristiania og utlandet (henholdsvis 27 og 22 %).

Etter tre år ble samlingen kalt museum.

Kjendisene kom, og avisene skrev pent og mye

Fra å være en intetsigende tverrgate i utkanten av byen, hadde området blitt et pulserende sted som trakk folk både fra fjernt og nær.

Aftenposten og VG var blant avisene som kom med fine anmeldelser. I en beskrivelses gjengitt i boken som ble utgitt til museets 100-årsjubileum heter det: «I nærhe-

ten av byens jernbanestasjon i en liten privat park ligger en klynge småhus, der ved sin eiendommelige bygningsmåte og fine gresskleddede torvtak øyeblikkelig tiltrekker seg den reisendes oppmerksomhet når han kommer ut fra stasjonsområdet. Det er Sandvigs Hus også kaldet Gudbrandsdalsk Museum».

Datidens influensere var begeistret. Ordet om den spesielle samlingen spredte seg raskt, og langt utover Lillehammer og Gudbrandsdalen. Regionen var kjent for sitt spesielt helsebringende klima, noe som trakk mange av datidens kjendiser til byen. De besøkte Sandvigs samlinger – ofte flere ganger og de tok med seg familie og venner. Avisene var rause med rosende omtale, og størrelser som Arne Garborg og Christian Krohg var blant dem som skrev begeistrede artikler i riksavisene. Slik fortsatte det.

Anlegget selges og flyttes til Maihaugen

Samlingen vokste, det gjorde familien også. Økonomien ble trang, det var trangt på tomten og det var kostbart å

UTSIKT: Lillehammer nordover sett fra kirketårnet ca 1894. Balbergkampen i bakgrunnen. Jernbanen nettopp ferdig. Anders Sandvigs hus i Jernbanegata under oppførelse. Faaberg Sparebank (1898) og Grand Hotel (1900) ennå ikke oppført. (Foto: Maihaugen/DigitaltMuseum)

FISKERKAPELLET: Det mest kortreiste av de seks husene, som utgjorde Sandvigs samling i Jernbanegaten, var Fiskerkapellet, fra Øyre i Fåberg. Det sto ved inngangen til hagen vis a vis Lykrestua. I bakgrunnen kan vi skimte jernbanestasjonen. Bildet er tatt rundt 1900. (Foto: Maihaugen)

forsikre det store anlegget. Mot slutten av 18-hundretallet hadde tanken om å selge begynte å kverne i Sandvigs hode, og da det brøt ut brann i Storgaten fikk han en støkk som fikk fart på prosessen. I 1901 solgte han hele sin private samling til Lillehammer Bys Vel. Kommunen stilte tomt til disposisjon og den 2. juli 1904 åpnet det nye friluftsmuseet med navnet Maihaugen – De Sandvigske samlinger. Anders Sandvig fortsatte som leder av museet, helt fram til 1946.

Kunne havnet på Hamar eller Gjøvik

Kjell Marius Mathisen forteller at Sandvigs hjem sto igjen i Jernbanegata. Huset sto der til det ble revet på sekstitallet da Dølaheimen skulle bygges. Mye av den gamle hagen er i dag kjøreområde for taxi og buss. På et kart fra 1913 er nedre delen mot Skolegata tegnet inn som en liten park, så det ser ut som noe av tomta ble skilt ut til Jernbanen. Det var vanlig på den tiden at alle jernbanestasjoner hadde en liten park.

Helt på tampen tar vi med en som en kuriositet: Da det gikk tregt med å få solgt anlegget til Lillehammer kommune, kom både Hamar og Gjøvik opp som mulige kjøpere. Albert Langen, den rike svigersønnen Bjørnstjerne Bjørnson, som var på Aulestad hele sommeren 1901, var også en av interessentene.

Tenk om Maihaugen hadde havnet på Hamar!

– Det var sikkert bare et taktisk trekk, for da våknet byen, smiler Kjell Marius Mathisen. Han slenger seg på sykkelen, og skal videre til en blomsterhandel. Sandvigs fødselsdag 11. mai skal markeres. Han ligger begravet ved Garmokirken på Maihaugen.

Sporløst borte

Vi står igjen og kjenner på at Maihaugen unektelig er en viktig del av Lillehammers sjel og identitet. Spør du folk om hva som gjør Lillehammer spesiell, står Maihaugen svært høyt på lista. I dag er det ingen spor der eventyret startet – i stasjonsområdet – ingen statue, ikke et skilt. Kanskje røttene til rosene ved lekeplassen stammer fra Anna og Anders Sandvigs hage? Ikke vet vi.

Snart skal vi feire Lillehammer 200 år. Framtiden ligger på nordsiden av Jernbanegaten, med Torggutua og Lillehammer Science Park.

INGEN SPOR: Rundt 1900 var Sandvigs anlegg var det første folk så når de kom med toget. Nå er alle gamle spor borte. Dagens turister finner fram google og orienterer seg. (Foto: Bjørg Owren)

«Bind deg ein blomekrans» – prestekragene og rødkløveren står vanligvis i full blomst på setervollen på Maihaugen rundt St. Hans. Og det setter en ekstra sjarm på midtsommervelden at mange av de besøkende binder sine egne blomsterkranser.

Sankthanskveld med tradisjon

Den lyse sommernatta feires også i år med bålbrening, underholdning, dans, barneaktiviteter, god mat og mye annen moro på Maihaugen. Siden slutten av 1960-årene har en kommune i Gudbrandsdalen fått være med å sette sitt preg på sankthansfeiringen på Maihaugen. Lag, foreninger og musikere presenterer kulturinnslag på utescenen og skaper liv rundt i museet. I år samarbeider kommunene Sør-Fron og Nord-Fron om arrangementet, slikt de også gjorde i 2011.

Maihaugens ordinære sommerprogram på dagtid med aktiviteter og bemanning/omvisning i mange bygninger, vil også være i aktivitet hele kvelden, ja faktisk med noe forsterkning.

Her oppfordres de besøkende til å ta med en piknikkurv, eller kjøpe noe godt fra Maihaugens flere serveringssteder. Det er stemning i å nyte maten i det fri mens en lar deg underholde av musikk, dans og aktiviteter i museets vakre omgivelser.

– Sankthans på Maihaugen er en av de eldste og mest stemningsfulle feiringene i landet, med røtter helt tilbake til 1904, sier arrangementsansvarlig på Maihaugen, Rune Prøven.

Sankthanskveld med Sør- og Nord-Fron kommuner

Tekst og foto Jørgen Skaug

Aktivitetene rundt Peer Gynt er i dag de mest omtalte kulturaktivitetene i Frons-kommunene. Peer Gyntstatuetten er laget av kunstneren Karl Bruno Bilgrei. Foto Peer Gynt AS.

Kommuner med rikt og variert kulturliv

Begge Frons-kommunene har et variert og rikt kulturliv. I dag er det nok aktivitetene knyttet til Peer Gynt som er de mest kjente og omtalte, selv om både idrett, sang, musikk og andre kulturaktiviteter blomstrer. Det er naturlig at Sør- og Nord-Fron kommuner går sammen om arrangementet på Maihaugen, fordi de har mange felles interesser og har flere felles lag- og foreninger.

– Denne kvelden ønsker vi å løfte fram det rike kulturlivet vi har i kommunene våre – både det som er tradisjonsbåret og det som er mer moderne. Det handler om å vise mangfoldet, engasjementet og det lokale særpreget vi er stolte av. Vi ønsker at publikum skal kjenne på stolthet og tilhørighet, og få et innblikk i bredden av det som skjer i kulturlivet vårt, sier Erik Tøftestuen, tjenesteleder – Kultur og kommunikasjon i Nord-Fron kommune.

Kulturprogrammet til Frons-kommunene denne kvelden starter fra scena på Dansarvollen kl. 18.00. Deretter går det slag i slag med underholdning på Dansarvollen med musikk, sang, dans og andre kulturaktiviteter fram til ca. kl. 20.30. Bl.a. vil Sør-Fron Sangkor, Per Gynt Teaterlag, Loftet dansestudio, Norsk et lite kor og Fossajazz Storband delta.

Fron Historielag bidrar med sine aktiviteter og Fron Husflidslag har fokus på det nasjonale prosjektet Bunadsglede.

Kveldens høydepunkt er for mange tenningen av bålet på Breisjøen kl. 21.00. Dette pleier å være både stemningsfullt og vakkert, slik du ser på bakgrunnsbildet fra 2018. Kanskje får vi også en kulturell overraskelse i forbindelse med båltenningen?

Fra kl. 21.30 til kl. 23.00 blir det dans på Dansarvollen, der lokale spelemenn byr på tradisjonell dansemusikk – både springar, reinlender og kanskje en pols eller to. Her skal dansegleden stå i sentrum!

Besøk husene fra Sandvigs hage

Det er over 200 hus på Maihaugen i dag. Seks av dem sto i hagen til Anders Sandvig i Jernbanegaten. Da Maihaugen ble åpnet sommeren 1904, utgjorde de kjernen av ti hus på museet. I hagen hadde de stått brannfarlig tett. På Maihaugen ble de plassert fint i terrenget langs stier og veier ved Nordre tjern. Nå ser det ut som de har stått her bestandig.

Tekst og foto Bjørg Owren

Før husene ble gjenreist her, ble det gjort et formidabelt landskapsarbeid for å gjøre anlegget til en bygdegrend. Med hakke, spade og trillebår ble det jobbet på spreng utover høsten, vinteren og våren, ofte med 30 mann samtidig. Der tjernet ligger var det dyrket mark. Nå svømmer det ender blant vannliljer her, og bidrar til en særegen stemning.

Lykrestua fra Skjåk, er Sandvigs første huskjøp. Det ligger i dag på Skjåktunet, først tun på venstre side når du går sørover langs Nordre tjern. Sandvig hadde kjent til huset lenge og var svært begeistret da han fikk kjøpt det sommeren 1895. Han hadde ingen erfaring med flytting av hus, men fikk god hjelp til å ta det ned, merke stokker og fraktet til Lillehammer. Det var en stor jobb og lang tur. To mann og fire hester gjorde jobben. I løpet av to kalde vintermåneder kjørte de 40 lass i 20 mil og lesset det av på tomte til Sandvig. Dette skjedde samme året som familiens nye hus ble bygget. Hva sa fru Sandvig? Ikke akkurat begeistret. Hun mente det kanskje kunne greie seg med det nye huset de nettopp hadde bygget. Men dette var bare begynnelsen.

På veien opp til Skjåktunet passerer vi Årestua, rett nedenfor Garmokirken. Den er det andre huset Sandvig kjøpte. Sommeren 1895 var han på ny tur oppover i dalen, og på Tolstad i Vågå lot han seg igjen begeistre: «På den turen fant jeg den eldste bevarte form for beboelses-hus i Gudbrandsdalen. Jeg lot det stå til, Jeg kjøpte. Jeg hadde jo tre mål jord til rådighet», skriver han i memoarene sine. Huset ble oppført cirka 1775, har jordgolv, er uten pipe og vinduer. Ildstedet er midt i rommet, røyken steg opp og trakk ut gjennom en glugge i taket. På 1600-tallet var det fortsatt vanlig med slike hus på gardene i Gudbrandsdalen. Her ble folk født, levde livet og døde med fastmonterte benker som eneste inventar.

Hjeltarstua fra Skjåk ligger også på Skjåktunet. Den kom til Sandvigs hage i 1897. Den er bygd rundt 1590, er større enn Lykrestua og Sandvig innredet den som feststue. I samlerens memoarer forteller han om hvordan de pyntet til fest da Bjørnson skulle komme på besøk. Langbordet var dekket, det var lys i alle staker og lysekroner, på alle veggene var det bildetepper, det brant på

peisen og i krokene var det pyntet med hegg og syriner. Champagnen sto klar. Sandvig visste at Bjørnson var mer glad i det enn vin.

Myttingstua ligger vis a vis Årestua. Den ble satt opp i hagen i 1897. Den er fra Ringebu, og er det er det første toetasjes huset som Sandvig flyttet. Det er et staselig bygg med blynnfattede vinduer, og har en utedo som henger på utsiden av bygget i andre etasje. Det ble sagt at her hadde det bodd både presteenker og militære. Sandvig innredet den som bolig for en embetsmann på slutten av 1700-tallet. Med stoler, bord og kommoder importert fra utlandet eller laget av byhåndverkere. Veggene i stuen er dekortert med flotte veggmalerier. Hos Sandvig sto det inne i hagen, på Maihaugen ligger det nedenfor årestua. Kontrasten mellom årestua og Myttingstua er svært stor, selv om vi trekker fra for avstand i tid, er likevel klasseforskjellene slående.

Stabburet fra Dagsgard i Skjåk er det siste huset som blir ført opp i Jernbanegata. Vi skriver 1899, og det begynner å bli trangt på tomte. Stabburet på gården var et stasbygg, ofte flott dekorert på fronten som vendte inn mot gårdsplassen. Der ble mat og klær lagret. Stabburet fra Dagsgard er bygget på 1700-tallet og har to etasjer, noe som var vanlig. Men dette skiller seg ut fra de mange ved at det har svalgang på tre sider. Sandvig søkte det spesielle blant det typiske. På Skjåktunet er det plassert på andre siden veien, slik det ofte gjorde. Før bilene kom snirklet veien seg fram gjennom gårdstunene.

Fiskerkapellet fra Fåberg er det eneste bygget fra Sandviks samling i Jernbanegaten som ikke står ved Nordre Tjern. Det kom som det tredje huset i 1896, og ble plassert ved inngangen til hagen fra Jernbanegaten. Her sto det vis a vis Lykrestua. Nå ligger det på Fiskevollen, en liten tur opp bakken. Her spiller det seg i Breisjøen fra en liten odde med utsikt over mot setergrenda. Kapellet er opprinnelig fra Øyre i Fåberg. Det ble innviet i 1459, og brukt til messe under lågåsildfiske om høsten – antagelig fram til reformasjonen. Senere ble det flyttet til Fåberg prestegård, til et liv som stabbur, helt til Sandvig fikk kjøpe det og førte det opp i hagen i Jernbanegata.

LYKRESTUA

MYTTINGSTUA OG ÅRESTUA

SKJÅKTUNET MED
LYKRESTUA TIL VENSTRE

FISKERKAPELLET

Vi anbefaler museumsbesøk:

Med årskort i hånda er museene som en gratis opplevelsespark

1. Aulestad: En unik tidskapsel

På Aulestad tok historiker Hallvard Sørenes Velure en pust i bakken etter å ha holdt foredrag om Karoline Bjørnson – for fullsatt sal. Som vi skrev om i forrige nummer av Museumsglimt er det Karolines år på Aulestad i år, og interessen er stor. Han anbefaler alle en tur hit. – Aulestad er et sted for alle, enten du er veldig interessert i Bjørnson eller bare vil ha en veldig hyggelig tur. Det er så fint her. Fint å vandre rundt i hagen, flott å se alt dette autentiske, sier han.

– Aulestad er en unik tidskapsel. Ikke noe annet museum, hjem eller dikterhjem er bevart slik som Aulestad. Hjemmet står slik det var da Bjørnson bodde her. Karoline bodde her lengst. Bjørnson var mye borte, og det var nok hun som var primus motor og sjefen.

Velure kjenner stedet godt, han har vært omviser her i mange sesonger.

– Vil du ha en anekdote? spør han, og forteller om da Bjørnson ville skifte ut sengene på gjesteværelse. – Hvorfor? undret Karoline. – De er for korte, folk klager, svarte han. Hvem da? spurte hun mistenksom – Nina og Edvard Grieg! Han kom ikke på noe bedre i farten, og de var de siste som hadde vært der. Det ble ikke nye senger. For som kjent, ekteparet Grieg var bare rundt en femti høye. Det sier litt om motsetningene mellom Bjørnstjerne og Karoline, han ville flotte seg og ha det dyreste og fineste. Hun var realisten.

– Aulestad er et sted det er verdt å bruke bitte-litt av tiden sin på, et sted å lære litt om historien, sier han.

UNIKT: Hallvard Sørenes Velure anbefaler alle å ta en tur til Aulestad. Du må slett ikke være spesielt interessert i Bjørnsons diktning for å ha glede av besøket.

Maihaugen, Bjerkebæk, Aulestad, Kunstmuseet, OL-museet og Postmuseet: Du kan besøke dem om og om igjen, og stadig oppdage noe nytt. Museumsglimt tok en runde på forsommeren og traff seks som ga gode tips.

Tekst og foto Bjørg Owren

EN SKATT: Museumskonsulent Siren Leanderdatter Hjertenes anbefaler en tur inn i bakgården til Postmuseet. Bilen bak henne er Norges eldste kjørbare lastebil, og startes med sveiv.

2. Postgarasjen: Her skinner Norges eldste kjørbare lastebil

– Velkommen inn! Dette er skatter på hjul, hilser museumskonsulent Siren Leanderdatter Hjertenes. Vi er i Postgarasjen på Maihaugen. En rekke skinnende røde kjøredoninger roper «se på oss!» gjennom store utstillingsvinduer. Siren forteller at garasjen ble åpnet i 2022. Tidligere kunne noen av kjøretøyene av og til sees utenfor posthuset. Med den nye garasjen kan museet vise flere biler og ta bedre vare på samlingen. Det eldste kjøretøyet er en Fiat fra 1914. Den er Norges eldste kjørbare lastebil, og må sveives i gang. Hun forteller at posten var tidlig ute med å ta i bruk nye transportformer, og har spilt en stor rolle i utviklingen av kommunikasjon og samferdsel her i landet. I 1908 kom den første motoriserte ruta. Det er Postens eget autoriserte verksted i Oslo som har æren for innsamling og oppsporing av de eldste kjøretøyene. Der har dedikerte postfolk satt dem i kjørbar stand.

– Fiaten ble brukt i Kristiansund, og ble levert i 1920. Den gangen var hesten hoved transportør, slik den hadde vært siden 1647. Skal undres hva den tenkte da den møtte denne røde doningen på veien. Må ha vært litt spesielt!

Det står åtte kjøretøy i garasjen. Alle har en morsom historie, Bare Harleyen, og bilen som er oppkalt etter Tjorven på Saltkråkan, en Volvo Duett... Det nyeste er en e-sykkel brukt i gatene i Oslo. Posten er opptatt av å bruke klimavennlige kjøretøy, og sykkelene erstattet 1,5 diseldrevne biler. Dere må ta turen innom og se selv!

3. OL-museet: Gullvinnerne fra Paris er på plass

Museumskonsulent Sebastian Kühn tar oss til OL-museet. Etter kjempeinnsatsen i Paris i fjor sommer, endrer de utstillingens sommeravdeling. – Marcus Root kommer her, ved siden av Helge Løvland som tok gull i tikamp i 1920. Tenk at det skulle gå over hundre år før det ble norsk gull i denne grenen igjen!, sier han.

Løvlands pokal skinner i en monter, men fra Paris skal det vises en annen side av OL. I tikamp er det mye utstyr, og museet har fått flere ting fra Root. – Mest spennende er staven, cirka 5 meter lang, ikke akkurat en norgespakke! Den skal henges i taket. Litt på skrå, tror det er den stiligste måten. Solfrid Koanda som tok gull i vektløfting kommer også her. Det blir en installasjon hvor folk skal få kjenne på øvelsen der hun tok 150 kg! Kühn tror ikke det er mange som klarer å flytte på den.

– Du må også få med bordtennisspilleren Tommy Urhaug, som tok gull i Paralympics. En fantastisk prestasjon! 24 år etter at han debuterte og 12 år etter sitt første OL gull. Håndballjentene er også med, selvfølgelig. Vi har fått finaledrakta til kaptein Stine Oftedal Dahmke, gullkampen i OL var hennes siste, sier Kühn som gjerne forteller mer om imponerende prestasjoner og store øyeblikk som har brent seg fast i folks minne. Bare så det er sagt: Sett av lenger tid enn du hadde tenkt, tiden går fort når du begynner å mimre om rekorder, prestasjoner og hvor du var «da Brå brakk staven».

STORE ØYEBLIKK: Museumskonsulent Sebastian Kühn i OL-museets sommeravdeling. Nå kommer også gullvinneren fra Paris-OL.

4. Lillehammer kunstmuseum: Sitt ned, lytt og nyt

Den store Bonnard-utstillingen blir garantert en publikumsmagnet for kunstmuseet i sommer, men det er ikke her sjefen for museet, Nils Ohlsen stopper når han skal dele sitt sommertips. Han tar oss til glassbygget som binder det gamle og nye museet sammen, og presenterer en nyinstallasjon av Jana Winderen. Hun er fra Stange, stor internasjonalt og en av våre mest ettertraktede samtidskunstnere. Dette er en relativt ny kunstart, og kalles både sound collage og soundscape.

– Hun jobber med undervannsopptak, fanger lyden av organismer som kommuniserer under vann med sensitive hydrofoner, lyd som vi ellers ikke kan høre. Hun samler og setter det sammen i komposisjoner.

Kunstsjefen stopper: – Hører du klikkelydene? Det er reker. Kanskje kommer noen krabber? Han forteller at Winderen jobber både lokalt og globalt, og installasjonen i kunstmuseet er helt spesiell. Den starter med opptak fra Sjusjøen og lyden fra insekter ved utløpet til Mesnaelva. Fortsetter nedover fosser, stryk og stillepartier helt ned i Mjøsa, videre til Glomma og ut i det store havet.

– Det er fint å sitte her og lytte og se på de små fossene som renner mellom det nye og gamle bygget på kunstmuseet. Perfekt sound, spesiallaget til dette rommet. Sett deg ned og lytt, sier han og peker på saccosekker på gulvet. Ut av spesiallagede høyttalere strømmes fascinerende lyd. (Skribenten får gåsehud). Dette er kunst, ikke biologiundervisning.

HVILESKJÆR: Nils Ohlsen, direktøren ved Lillehammer kunstmuseum anbefaler en pustepause til spennende lydopplevelser i landskapet mellom det nye og gamle museumsbygget.

– Et fint pusterom. Her skal du unne deg tid, en fin plass til å roe ned. Du kan se på vannet som renner utenfor og nyte Bård Breiviks kunst samtidig. Du kan komme så ofte de vil, og sitte lenge. Lydstrekket varer i hele syv timer!

FARGETRADISJON: Instituttleder Eivind Falk forteller at alle fargene på huset, bortsett fra blåfargen, kommer fra ett okerpigment. Norsk oker! Brent på ulike måter.

5. Håndverkervartalet på Maihaugen: Det lille fargerike huset

Eivind Falk, instituttleder for Norsk håndverksinstitutt stopper oss ved Smedstuen i håndverkervartalet – Dette er en perle, en fantastisk fargeklatt. Det skulle stått et skilt som forteller hva det er, sier han og stryker veggene på det fargerike bindingsverkshuset.

– Dette er ikke noe uskyldig pannekakehus, men tradisjon. Dette er verket til Bent Erik Myrvoll, som har vært håndverksstipendiat på Maihaugen. Han jobber med kalkmaling og naturlige pigmenter, og har gjort en fantastisk jobb her. Se på fargene! Alle er fra samme pigment – bare brent med ulike temperaturer. Det er naturlig, norsk oker, hentet fra en kilde i Telemark. En av de fineste kildene for oker pigmenter som finnes i verden. Med en helt rå kvalitet! Dette er tradisjon, slik man har blandet i kalkmaling tidligere. Det nye er at vi viser mangfoldet, sier instituttlederen begeistret.

Han forteller at Myrvoll jobbet med dette i tre år. Kompetansen han opparbeidet seg er veldig etterspurt. – Det er få som får fargene til å klinge sammen slik han gjør. Det lille huset kommer fra byen, og hvordan det opprinnelig så ut vet vi ikke. Det vi kan si ganske sikkert er at det ikke var slik. Fargene får folk til å sperre opp øynene. Dette er så morsomt. Dronningen har vært her flere ganger, og det er ikke noe hus hun har stått så lenge foran som dette. Det er rett og slett et kunstverk. Jeg blir så glad av å være ved siden av dette, all kred til Bent Erik for dette, stråler Eivind Falk.

6. Bjerkebæk: Reiseminner i gjestehuset

I gjestehuset på Bjerkebæk var gjenstandskonservator Inga Vea, travelt opptatt med å fornye utstillingen «Det er fornyes man skal». Temaet er «Reise». Hun har nettopp lagt på plass en hatt vi gjenkjenner fra et av de mest kjente portrettene av Sigrid Undset, malt i Roma i 1911.

– Portretter er malt av Anders C. Svarstad, hennes store kjærlighet. Han malte det samme året som hun kjøpte hatten, eller rettere sagt kysa, i Roma. Den er av bast med en svart fløyelskant langs panna, og med en dekorativ fløyelsrosett over hvert øre og har lange brede lyserosa knytebånd. De var stormforelsket og året etter giftet de seg i Antwerpen, forteller Inga Vea.

Reiseutstillingen fornyes for å markere at det er 85 år siden Undset måtte forlate Bjerkebæk, og 80 år siden hun kom tilbake etter fem år i eksil i Amerika. – 20. april 1940

måtte hun pakke en koffert i hui og hast og dra fra sitt kjære Bjerkebæk, for tyskerne nærmet seg Lillehammer. Undset tok tidlig stilling mot nazismen, og bøkene hennes var svartelistet i Tyskland allerede i 1933. Da tyskerne rullet inn i landet, ble det også forbudt å nevne Sigrid Undset ved navn. I utstillingen vises bøker, artikler og brev hun skrev mens hun var i eksil.

Hattene er blant de hyggelige reiseminnene: – Esker og hatter sier noe om en annen tid, både med tanke på bagasje, og det å kle seg. Det sies at Undset, som var veldig glad i blomster, også fraktet stiklinger i disse hatteeskene. Bjerkebæk er rett og slett er en liten bortgjemt perle i Lillehammer, som alle burde besøke, tipser Inga Vea.

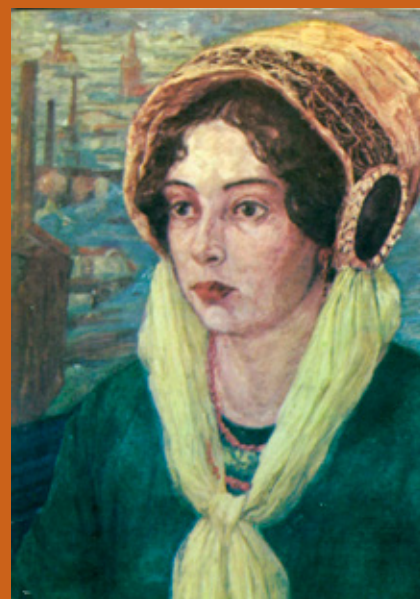

Foto: Bjerkebæk

I GJESTESTUEN: Gjenstandskonservator Inga Vea legger kysen forsiktig på plass i en hatteeske, mens konservator Kristin Brandtsegg Johansen holder pusten i bakgrunnen.

Maihaugens egne dølahester, unghesten Maihaugguten og 11 år Herman, blir viktige i formidlingsarbeidet framover sammen med hestekar Geir Anton Nybråten og museumsbonde Rune Søderholm.

Arbeidshestens rolle i norsk jord- og skogbruk løftes opp

Hankekjøring av tømmer på Maihaugen 2025 med Dølahesten Herman og Geir Anton Nybråten ved tømmene. Hankekjøring er en metode for kjøring av tømmer med hest i bratt terreng, hvor tømmerstokkene ble lenket sammen i lange kjeder. Denne metoden å kjøre tømmer på sluttet man med i 1950-årene, da det ikke lenger var vanlig å barke og «auge» tømmeret (bore hull i tømmerstokken for å kunne lenke stokkene sammen).

Maihaugen har fått over 1 million kroner i støtte fra Landbruksdirektoratets overskuddsmidler fra pengespill på hest. Midlene skal gå til et nytt og viktig prosjekt over 2 år for å løfte fram arbeidshestens rolle i norsk jord- og skogbruk. Prosjektet vil ha særlig fokus på våre nasjonale hesteraser.

Tekst og foto Jørgen Skaug

Landbruksdirektoratet fordeler 3 % av overskuddsmidler fra pengespill på hest, som årlig utgjør ca. 15 mill. kroner, til tiltak som bidrar til å sikre hestens og hesteholdets betydning i Norge. Midlene kan bare gå til ikke-fortjenestebaserte organisasjoner og formål. Stiftelsen Lillehammer museum var en av 107 søkere ved årets tildeling, der 30 søknader fikk tildelt midler. Utover Norges fjordhestlag og Norges rytterforbund fikk prosjektet på Maihaugen tildelt det største enkeltbeløpet, kr. 1 040 000.

– Gjennom dette arbeidet ønsker Maihaugen å fortelle om hestens rolle i historien og utvikle formidling og kunnskap om rollen hesten har hatt, der målet vil være å inspirere og motivere til økt bruk av arbeidshest innen landbruk og skogsdrift. Med dette kan vi bevare både redskapene og den verdifulle kunnskapen om hvordan de ble brukt – og gi nytt liv til en viktig del av kulturarven, sier museumsbonde og prosjektleder Rune Söderholm.

Hele museumsområdet på Maihaugen er på 330 mål der 100 mål er skog som ønskes gjenskapt slik som skogen så ut på slutten av 1800-tallet. Dette skal Maihaugen gjøre ved lukka hogstformer med hest som arbeidskraft der de viser bruk av gamle skogsredskaper for hest og uttransportering av tømmer og annet virke. Museet ønsker å utvikle faste dager i uken hvor publikum kan oppleve dette arbeidet og arrangere egne skogdager.

Slåtten er en viktig formidlingsoppgave der Maihaugen ønsker å utvikle mere med en egen slåtteuke. Her ønsker

En av de første oppgavene i våronna er å få kjørt ut og spredt møkka på jordene før pløying eller annen jord bearbeidelse. Her kjører Ellen Marie Gjeilo møkka ut på jorden ved Øygarden med hesten Herman og den gamle møkkakjerra med tipp.

Gjennom alle år har det vært viktig å benytte møkka som naturlig gjødsel på jordene. Møkka blir ofte kalt «Bondens gull».

de å bl.a. å vise bruk av slåmaskin med hest og andre hesteredskaper forbundet med slåtten som f.eks. kjøring av høy med hest.

– I tillegg til formidlingsopplegg utendørs ønsker museet også å legge til retter for temakvelder/ dager med fordyppning i f.eks. skoling/hovslager, seletøy og salmakeri, hesteredskap de siste de siste 100 år. Kursvirksomhet i bruk av arbeidshest innen både landbruk og skogbruk vil bli en del av dette prosjektet, sier Rune Söderholm.

Fuglemorgen på Maihaugen for 32 morgenfugler

Tross litt sur vind og bare en plussgrad møtte hele 32 personer opp på Maihaugen søndag morgen 4. mai kl. 0700 til årets fuglevandring med ornitologen John Opheim som kunnskapsrik guide og forteller. Dette er et årlig tiltak på Maihaugen i begynnelsen av mai, som ble arrangert for ca. 25. gang. Om lag halvparten av deltakerne var medlemmer i Venneforeningen.

Tekst og foto Jørgen Skaug

De fleste av våre trekkfugler er nå tilbake etter vinterens opphold i sør, og på Maihaugen er det et yrende fugleliv. Noe av årsakene til dette er det varierte kulturlandskapet på Maihaugen med blandingsskog og mye lauvtrær, tjern og beitemarker, sier John Opheim.

Her fikk vi bivåne noe av fugleverdenens mangfold, og lære litt mer både om fugler og fuglesang.

Gjennom den to timers lange vandringa denne søndagsmorgenen over store deler av friluftsmuseet observerte vi ikke mindre enn 33 forskjellige fuglearter. Noen av fugleslagene er ganske vanlige i vårt distrikt, mens andre fugleslag som vintererle er mere sjeldne. Løvsanger og bokfink er de mest vanligste trekkfuglene i Norge. Vi observerte også hekkende stær, et fugleslag som har hatt sterk tilbakegang de senere årene.

Engasjerte fugletittere observerte hele 33 fuglearter, mange i tretoppene.

Ivrige fugletittere i dialog under fuglevandringa på Maihaugen 4. mai, der Margaret M. Eggen tv. viser fram sin app «Bird ID» på mobiltelefonen for Torstein Hernæs og Frøydis Guldal. I denne appen er det både bilder, beskrivelser og fuglekviser til alle mulige fugler. Fuglelydene på mobilen kan også brukes for å lokke til seg noen fuglearter, bl.a. våre to minste fuglearter fuglekongen og gjerdsmett, sier Margaret M. Eggen.

Etter fuglevandringa ute var alle invitert inn i kantina på Maihaugen til kaffe, kringle og en god fugleprat.

Den immaterielle kulturarven har fått mer og mer fokus som en museal oppgave, og er i dag like viktig som den materielle kulturarven, sa museumsformidler Thorstein Hernes, som var Maihaugens representant under fuglevandringen. Han ga bl.a. følgende eksempler på dette:

– Fuglen er her viktig, men det er også like viktig å vite at eksempelvis korsnebben hekker om vinteren, når det er god tilgang på modne frø, at den bygger svært isolerte reir og at man derfor må ta hensyn til denne om vinteren og ikke om våren slik det er med de fleste andre fugler...

– Og at rødstruppen kalles tiurklokka og er den første fuglen som starter sin sang på morgenen rett før tiuren...

– Og at gråtrosten ruger i kolonier og derfor ikke trenger så fin sang for å tiltrekke sin make. Siden den er koloniruger og flink til å jage vekk egggrøvere, vil gjerne også andre småfugler hekke der det er gråtrost...

I handlingsplanene fram til 2027 har museet ekstra fokus på vår grønne kulturarv med hager, jordbruk og landskap, sier museumsformidler Thorstein Hernes.

Første stopp i fuglevandringen med den kunnskapsrike ornitologen John Opheim var ved Nordre Tjern foran Garmokirken.

**Følgende fuglearter ble observert på Maihaugen
søndag morgen 4. mai 2025**

1. Løvsanger	12. Vintererle	23. Bjørkefink
2. Stokkand	13. Grønsisik	24. Svart hvit fluesnapper
3. Bokfink	14. Svarttrost	25. Gransanger
4. Linerle	15. Stær	26. Dompapp
5. Gråtrost	16. Svartspett	27. Spettmeis
6. Kaie	17. Fuglekongen	28. Stillits
7. Kjøttmeis	18. Rødstrupe	29. Korsnebb
8. Kråke	19. Grønnfink	30. Jernspurv
9. Flaggspett	20. Laksand	31. Svale
10. Rødvingtrost	21. Blåmeis	32. Tårnfalk
11. Måltrost	22. Gjerdesmett	33. Ringdue

HENGER KLAR: Bunaden henger klar på himmelsengen, sammen med nystrøken linskjorte.

SIRI VELLE SEGELSTAD har hentet fram bunaden til Sigrid Undset og hengt den klar på forfatterinnens himmelseng.

VESKE: Bunadsvesken til Undset er av skinn på begge sider og tydelig godt brukt. Kanskje hun brukte den til andre antrekk også? Praktisk å ha vesken i beltet.

Sigrid Undset hadde bunad fra Gausdal. Nå er den ekstra aktuell

På Bjerkebæk er bunaden til Sigrid Undset hengt fram på himmelsenga hennes i sommer, akkurat som den venter på at fruene snart kommer og for å kle seg. At hun hadde bunad fra Gausdal, har vært lite kjent. Nå blir det blest om både den og en ny bunad, for i juni inviterer Gudbrandsdal Ullvarefabrikk (GU) og Husfliden på Lillehammer til lanseringsfest på Aulestad.

Tekst og foto Bjørg Owren

Registrator på Maihaugen Siri Velle Segelstad har gjort den klar og viser oss bunaden. – Sigrid Undset fikk sydd den i Gausdal midt på 1930-tallet, da var modellen ganske ny. Hvorfor hun valgte seg en bunad fra Gausdal er uvisst, men hun hadde venner der, forteller hun. Kanskje den ble sydd av noen hun kjente?

Spørsmålene rundt bunaden er mange: Hvem har sydd og brodert? Hvem har vevet stoffet? Hvem har farget garnet? Det har blitt undret og diskutert, og spørsmålene vil

ganske sikkert bli diskutert videre framover. For om kort tid presenteres en ny bunad, og da skrives det også et nytt kapittel i lokalhistorien.

Fire nye fargekombinasjoner

Vi flytter oss til GU, her møter vi Trine Norheim, veveriets bunadsansvarlig. Hun viser stolt fram prøver av nytt bunadsstoff, og forteller om et stort samarbeidsprosjekt de har hatt med Husfliden på Lillehammer. Prosjektet har vært ledet av

GU's designer Ragnhild Nordhagen, og har handlet både om å få produksjonen av stoffet «hjem» igjen til Lillehammer, samt å undersøke historisk materiale.

– Husfliden har i alle år hatt salget av bunaden, men stoffet kom lenge fra Røros Veveri og senere Krivi på Tingvoll. GU og Husfliden i Lillehammer har et over hundre år gammelt samarbeid, og spesielt på bunadstoffer er vi som skapt sammen. Så vi ble enige om å utvikle fargevarianter som veves «hjemme». I den forbindelsen lette vi på Maihaugen for å finne tilbake til de første, og der fant vi Sigrid Undsets sin bunad! Det var helt fantastisk!! Plutselig hadde vi også historien om en svært sterk kvinne som hadde båret bunaden, og et flott eksempel på den brune.

Vil løfte kvinnehåndverket

Inspirasjonen fra bunaden kommer fra nord i Gudbrandsdalen, den vandrret sørover og fikk lokale tilpasninger. Norheim forteller at det er mye viktig kvinnehistorie i prosjektet, som de ønsker å løfte fram. I starten ble stoffene vevet for hånd av dyktige, lokale veverker. Og typisk nok, mange av dem kjenner vi ikke. Man ser at kvinnehåndverk ofte ikke er signert med navn. Prosjektet er også en annerkjennelse av arbeidet deres.

TRINE NORHEIM er ansvarlig for bunader hos GU. Her med prøver på de fire nye fargekombinasjonene til Gausdal bunaden.

Gausdal bunaden ble konstruert i 1930-årene. Den ble sydd med liv i samme stoff som stakken og har broderte blomstermotiv. Den leveres i fire ulike farger; rød, grønn, blå eller brun. Sigrid Undset sin bunad er brun.

Registrator på Maihaugen, Siri Velle Segelstad har tatt fram bunaden og hengt den opp på Bjerkebæk. Hun forteller at den ble gitt til museet av Undsets arvinger i 2001.

– Den er veldig pent brodert, sier hun. Linskjorten er nystrøket. Bunadvesken og en sølje er lagt klar. I hvilke anledninger Undset brukte den, og hvordan hun bar den vet vi dessverre ikke. Det finnes ingen bilder av henne i bunad. Men hun var en ruvende og flott dame, så vi kan lett forestille oss at hun bar den godt.

Overraskelse på loftet

Trine Norheim forteller at de fikk nok en god overraskelse underveis i prosjektet. – Da oppdaget vi at stoffet har vært vevet av GU for lenge siden. Under rydding ble det funnet prøver på stoffet på loftet over veveriet. Opprinnelig ble stoffet farget med plantefarger, i dagens produksjon har vi dratt fargene en anelse mot naturfargene. Stoffet veves av norsk ull. Etter flere spennende og arbeidskrevende prosjektår har systua på Husfliden fått ruller av det nye stoffet i både blått, rødt, grønt og brunt. Den første bunaden, sydd av lokalt stoff, er ferdig brodert. Nå gleder vi oss til lansering i juni. Der vil vi fortelle hvor vi har hentet vår inspirasjon og dokumentasjon til ferdig resultat, sier hun.

Skjorten er helt spesiell

Vi kan ikke forlate Bjerkebæk og Sigrid Undsets bunad uten å ha nevnt skjorten! – Har du sett den? Det er et helt fantastisk stykke lin! kommenterer Trine Norheim begeistret.

– Ja visst, har vi sett den. Vi beundret den sammen med Siri Velle Segelstad på Bjerkebæk, der den kan sees i hele sommer. – Nydelig lin og fantastiske broderier på mansjettene. Og linstoffet – det er langt fra noen lokal produksjon. Undset hadde fått det fra Ungarn, som honorar for utgivelsen av Kristin Lavransdatter på ungarsk, og fått skjorten sydd på Lillehammer. – Men av hvem, se det tier historien om.

UNGARSK LIN: Undset fikk skjorten sydd på Lillehammer, men stoffet kom fra Ungarn og var honorar for Kristin Lavransdatter på ungarsk.

Å krysse grenser – Flyktningene forteller har blitt utstilling

4. juni åpnet Stortingspresident Masud Gharahkhani utstillingen Å krysse grenser. Flyktninger forteller på Maihaugen. Den bygger på boka som ble utgitt av LMV sist høst, der 37 flyktninger fra 18 ulike land forteller sine historier.

Tekst og foto: Bjørg Owren

MIDDELHAVET: Et stort håndmalt kart med Middelhavet i sentrum er blikkfang. Grafisk designer og illustratør Eirik Hellebust legger de siste strøkene. Og utstillingskonsulent Truls Kristian Strand og prosjektleder Kristina Skåden er veldig fornøyd med løsningen.

Museumsglimt gikk i trykken rett før åpningen, men tok en sniktitt under monteringen. Selv om alt ikke var på plass, var det åpenbart at dette ville bli en utstilling det er verdt å se. Med ulike visuelle grep løftes budskap og gir mange innganger til historiene. Det er mange tekstelementer, men ikke teksttungt. En trenger ikke lese mye før en blir berørt og dras videre.

– Du må ikke lese alt for å forstå. Tanken er at du leser det du faller for, sier førstekonservator NMF Kristina Skåden. Hun har ledet arbeidet med utstillingen, men gir æren til innleid illustratør og grafisk designer Erik Hellebust og museets utstillingskonsulent Truls Kristian Strand.

Et stort kart med Middelhavet i sentrum er malt på vegg.

– Vi ville visualisere Middelhavet på en annen måte enn bare trykke opp en plakater med kart. Det er jo sentralt i mange av historiene, og er det havet der flest flyktninger dør. Vi ville også få knyttet flyktningene til ulike land, forklarte hun. Hellebust har

jobbet fram den grafiske profilen og valgt ut setninger, sitater og ord som er uthevet med farger og fonter, og laget illustrasjoner til mange av tekstene.

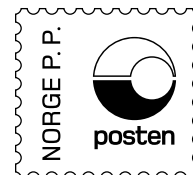
Enkle, effektive ord

Et eksempel: På en liten plakater står ordene **Miste forstanden** uthevet med store fonter. De stikker i øynene. Hele sitatet lyder: «Angsten var noen ganger så lammende at jeg var redd for å miste forstanden, men jeg hadde tre barn å ta vare på.» Fortvilelsen skriker, det gjør vondt å lese. Utstillingen virker.

– Det har vært en utrolig spennende oppgave, sier Eirik Hellebust.

Utstillingen kan sees til ut i oktober. Den er et samarbeid mellom forfatterne, museet og Lillehammer Museums Venner. Den er en del av programmet i årets Litteraturfestival, samt er en del av Maihaugens bidrag til markering av utvandrerjubileet «Crossings200» i 2025. Den har fått økonomisk støtte fra Innlandet fylkeskommune og Sparebankstiftelsen.

Bonnard og Norden

14. juni–19. oktober

LILLEHAMMER
KUNSTMUSEUM

Credit: Nu dans un intérieur, Pierre Bonnard. - National Gallery of Art, Washington D.C.